
Ю. К М І Т.

Пятдесятлітнє подружжє.

Коштом і заходом Товариства „Просьвіта“.

UNIVERSITY OF ALBERTA LIBRARY
10348 - 101st Street
EDMONTON, - ALTA

ЛЬВІВ, 1908.

З друкарні Наукового Товариства імени Шевченка
під зарядом К. Беднарського.

891.79

K7194

Op

Ніч була темна й слітна. Смутно завивав вихор, дощ плюскотів, дерева похилили ся й жалісно шуміли. В кімнаті колихало ся світло каганця, студінь і вітер протискали ся до середини.

Анна ходить горячково по кімнаті, підносить журні, втомлені очі і глядить сонно та блудно перед себе. Шум, свист і плюскіт розгрюють її до краю. Важкий неспокій давить її грудь... Ходить, пристане, гляне у п'ятьму, страсть ся, зітхне, розведе розпучливо руками, уважно надделухує...

„Його немає! Така прикра й непривітна година! Вже пізно. Тепло прогнали вітри, знову треба розкласти огонь. Може поверне, а може заночує. Чого я така збен-тежена? Не можу знайти собі місця. Все випадає з рук. Тяжко нам від якогось часу... Кормимо ся насміхами! Вдирають ся до нашого огнища, руйнують щастя... Ах, чому його не відко? Де заночував? А може промоклий та сціпенілий шкандибає десь... Не приймуть його, не нагріють — насміють ся, налають і тільки... Ой такі то люди на світі! Покличу її, хай розложить огонь. Я вже не можу. Людевікі острі язика втомилі мене, відобрали сили та здоров'я. Дарма — двигати треба!“

— Юдито! Юдито!

— Слухаю.

— Ходи, розложи огонь, бо вже вихолодніло. Може ще прийдуть господар. Боже, така хуртовина!

— Ой правда. Нині лише в теплі сидіти. Вони певно заночують у добрих людей.

— Так... так... добрі люди...

— Відбір жертви припав на лихий час. Я роспалю — буде веселіше.

Принесла дров і стала роздувати огонь. Довго тліло, поки розгоріло ся. Газдиня ходить задумана по хаті. Дощ

шумить, вітер вис, темно — око проколи. Служниця порасть ся біля печі і час до часу давить ся на газдиню. По хвилі глибокої мовчанки проговорила:

— Як ви помарніли! Кождий день підкопує вас...

— Що-ж діяти! Жите має свої клопоти... Вони підтинають наш вік, Жите вяне, сохне, чоловік відходить у ньший сьвіт... Так, дитинко так!

— Багато треба тут натерпіти ся! Мені так на сьвіті сумно... Ні батька, ні матері... На мене нині напосіли ся ті з-за Кедрового потока: „Тв сяка і така! Гарна служба в негідників? Ёгова відступив, люди помітують. Служи, служи, а дослужиш ся мотуза... Прокленуть і тебе“.

— Господь Саваот...

— Я до них: „мало ви нажерли ся добра моїх газдів? Така відплата, га? Що“? — Закричали: „Се Ёгови, не його“! Були-б кинули ся з п'ястуками, але я відвернула ся й пішла. Вереск та крики йшли за мною, а навіть каміне свистіло...

Анна сіла кінець стола, закрила лице руками і давила в собі важкий біль, одначе не могла його закрити — виринув на зверх, витиснув рясні сльози і хлипане. Служниця припала до неї і потішала, як могла.

Сум заляг комнату. Здавало ся, що стіни стискають ся; що спаде стеля і роздавить своїм тягаром. Було душно, тісно, непривітно, нестерпливо.

— Люди, люди, що я вам завинила? Я свого питомого горя не можу приспати, а ви міні ще більше доливаєте. Які мої ночі? які дні? Адже ж я чоловік! З горем кладу ся на сон і з подвоєним підводжу ся з постелі. Загляньте до моїх грудий, увійдїть і роздивіть ся по закутинах мойого серця — а стрясеть ся ваше сумлінне... Кождий має свого лиха повні стіни, а ви ще насилаєте чорні хмари... Ах, ні! Я не нарікаю, я вже радо приймаю на свої плечі... Що зарядив Ти від віків — хай буде! Я негідна раба Господня. Серце, серце, кріпи ся!

Чути важкі хлипаня. Юдита стоїть безрадна. Хотїла-б улекшити тягар, але не може знайти способів.

— Я не хотїла вас засмутити...

— Нічого, нічого, дитино.. Я знаю про все. Вони говорять нам таке у вічі. Прикро... Безневинно відбирати знущання — се переходить слабі наші сили.

— Зло стрілою несеть ся і вбиває, що досягне...

— Боже, переімени все!

Припала Анна лицем до землі і стукала голосно чолом об долівку. Юдита направляє в печі і наближує ся трівожно до простягнутої на долівці. Нахиляєть ся, але не зважаєть ся переривати горячої молитви й напруженого розважання. Острах здіймає її серце... Вона вслухуєть ся в повчрий шум з надвору, водить німо очима по стінах, запирає дух в собі. Жалко невизразно стає в її нутрі, важкі почування ворущать її встvom. Пливе молитва, пронизана безконечним горем та сумом; слова гублять ся, не можуть пройти перегороди болю; німі струї великого чутя проходять одна по другій і розходять ся в далеких просторах...

Загудів вихор, застогнали дерева, плюскотить дощ. Завили пси і замовкли. Тихо... Надслухують обі в комнаті. Ждуть нетерпеливо. Тріскотить огонь, блимає каганець. Підвела ся з долівки.

— Може се він вертаєть ся?

— Здаєть ся. Бо пси замовкли, пізнали свого.

Надслухують. Глибока, напружена мовчанка.

— Вже під дверми.

— Господь Саваот!

Відчиняють ся сінні двері...

— Міні чогось лячно...

— Господь з тобою!

Увійшов Панхиренко. Юдита скрикнула:

— „Господар!“

Жінка збентежена біжить на зустріч.

— Сьвят, сьвят, Господь Саваот! У таку лиху годину пустив ся ти в дорогу! Не заночував... Задеревів, промок цілий.

Доторкнула ся його легко рукою.

— Сідай, я виуму все сьвіже, перебереш ся.

Ходив задуманий та мовчливий по теплій хаті. Був незвичайно змішаний. Важкий біль, надмірна грижа ви-

тиснули своє пятно на лиці. Хаотичні думки товпили ся в розгорячкованій голові.

— Мандруй наче по розбурханому морю, змагай ся з вітрами, бори ся з філями. Налітають, набігають з усіх боків. Напружуй сили, бо загинеш безслідно. Зло так собі шумно гуляє, нечайно спадає на чоловіка і каже: „так мусить бути, як я хочу...“ Або вирвеш ся йому або й ні. Сунеть ся за пятами, палить душу й тіло жарким огнем. Годі витримати!... Шпильки вколюють ся глибоко в серце. Такі острі шпильки... Сунуть ся крок за кроком, як тінь і закривають усе непроглядними хмарами. Блудьш, простягаєш руку, шукаєш видного місця, здаєть ся туй-туй ясна прогалина — аж нараз вітри загудять, спаде ніч, закряє очи... Нема сьвітла, душно, млісно! Розщибавш собою, мучиш ся, чуєш полонінь, чуєш біль, брак віддиху, недостачу сьвіжого подуву. Нвидієш, коріцмаєш ся, покровавиш себе об твердий іраніт. Зойкнеш, зітхнеш і летиш, летиш...

По хвилі пішов перебрати ся в сухе шматє. Юдита за той час пригрівала вечерю. Увійшла жінка й застеляла скатертю стіл. Понура тиша панувала в хаті, на на дворі завивала хуртовина. Обі ждали, що стане оповідати Панхиренко.

Увійшов перебраний, сів на стільчику перед огнем і витягав старечі долоні до полумінця. Жар огню творив дивні коліри на морщинах.

— Нагрій ся та ходи перекусити.

— Не можу прийти до себе з того задубіння.

— Чому ти де не заночував? Іти в таку плюту!

— Добре то сказати: заночувати, але де? В кого? В лісі під деревом?

— Як то? Ходи їсти і розповідай.

— Подай сюди, коло огню буду їсти.

— Добре.

Подала теплу страву; чоловік узяв посудину на коліна і їв як від нехочу.

— Який ти збіджений!

Важко зітхнув.

— Прикро жити на сьвітї, хоча треба жити.

Похнюпив голову. Дві грубі сльози покотилися по лиці.

— Ти промерз. Може тебе кбде? Може...

— Ні-ні, дитино. То такі думи обсіли мене, що тяжко. Що я витерпів нині! Дитино, дитино...

Жінка почала плакати. Побачив її сльози — запекли його. Защеміло серце, збентежився і не знав, що чинити. Велике взаємне співчуття сповило їх душі, всі їх чуття і спочування злилися в один струмочок. Раді-б улекшити собі горе. Чують, що тісно належать до себе, що тягар життя зв'язує їх ества міцною, непроривною ниткою. На цілому просторі вони лиш самі одно одному широко підмогою й розрадою...

— Що ти скажеш? Мої жертви не приймили єреї!

— Так?

У тому одному слові висказаний був цілий біль. Тут з'осереджувавсь весь сум та горе. Понура мовчанка простелена на хґлину в комнаті. Вітер шумів, наче би хотів прогнати з хати сю мертвецьку душність, що затроювала жильців.

— Ні, не прийняли. Озв'їрилися і мало що не кинулися з п'ястуками... „Геть відси зі сьвятого місця! Не погани долівки сьвятині! Нечувані річі! П'ятьдесять літ живеш з жінкою, а де ваше потомство? Вас прокляв Єгова“... Таке говорили... Скрежучи зубами, кричали: „Забирайся відси. Дари стад твоїх негідні. Думаєш затуманити вибраних слуг Єгови обильністю дарів?... Думаєш, що досить буде припровадити на жертву Господу Богу сїмдесять непорочних баранів, двацять тучних телиць, а людям на частунок сто козлів, то вже вступ тобі вільний до кожного місця і до всіх осіб? Честь уратована? Ні, братчику! Геть нам з очий! Проклятий ти і доно твоє подруґи... Счезай“!

— Боже!

— Тихо, вислухай далі. Зачинилися двері за мною, штовхнув мене кулаком у груди дверник сьвятині і...

— Як міг? Де право? Замкати і проганяти з храма?

— Закон? право? Кождий його тягне у свій бік, а рветься — штукує... Всі з погордою ззирали на мене, лихословили і відтручували від свого порога. Почувати!

Могильна тиша. Пльвуть сльози. Плаче служниця, плаче жінка. Чоловік важко задуманий.

— Горе мое та біль мій не знали краю... Думав я над різними встановами, сими огорожами людського життя; думав над житевим лихолітєм, думав над минулістю нашого покоління й роду. Хто завинив? Невже се, що в нашому роді було стільки грішних зносин?

— Була розпуста? — проговорила жінка.

— Кажу до себе: піду між дванайцять Ізраїльських поколінь, нехай побачу — невже я один не вчинив плоду для Ізраїля? І дізнав ся, що всі дали насінне, одначе між ним було багато несправедливого, незаконного плоду...

— Може, може... — говорила жінка.

— Слухай, що було в нашому поколінні. Тамара зі свекром поганила постелю; Раава блудниця, вуличниця... Вирсакія чужоложниця і т. д. Хай замовкне мій язик!... Страшна минулість!

— Тяжко відгадати! Ріжне снуєть ся по голові. Ми не чуємо ся до нічого.

— Але ви, — звертаєть ся служниця, — прекрасним своїм житєм закрили провини тамтих. Міні здаєть ся, що Богови приємними є і з розпусти зроджені, коли в чесноті люблять ся... Адже у вас і того нема — сі грішники і грішниці в далеких-далеких поколіннях.

Глибока мовчанка. На дворі шум хуртовини. Великий гомін, шумна буря.

Панхиренко та жінка шукали розв'язки і не знаходили. Порівнювали, розкладали, осуджували, прикладнювали — дарма. Зло сьміяло ся... жура робила своє діло.

— Незавидна доля! Люди помітують нами, зачинили сьвятянку перед лицем. Прийшла старість — при чужій дитині треба склонити голову. А може й її вирвуть з нашої селитьби?... Де ваша терпимість, греї? Адже ми самі не бажаємо собі безпотомности. Доволі свого горя, а тут іще бороти ся з насьміхами і пакостями людей. Не хочуть заглянути до самого дна, лише так собі видають на нас вирок... Люди, люди!.. Я не міг би так легко порозмотувати житєвих виток, сїтий і сїток... А ви шах-мах, раз-два-три — і вже готовий засуд... „Ти проклятий“... — Такі й иньші думки мучили уяву Панхиренка.

Наближила ся північ. Погасили сьвітло, покладали ся спати. Довго мучили ся на постелі, поки втома змогла їх та прикликала сон. Поснули. Острашні візії находили на них.

На третій день припадало сьвято Обнови, празник у Єрусалимі. Панхиренко незвичайно страждав за час двох днів. Важкі думки надобре розгуляли ся по уяві.

„Так я вилучений від усякої спільности, прогнаний із храма. Для мене вже немає празника! Забрала все. Раді-б кождої хвилі загарбати нам і житє. Я без місця, без церкви... Не припустили мене до себе. Ненависть і нетерпимість — велика пані! Вона прибираєть ся в ріжну одежу, палить, руйнує, бє, мордує — аби лише все було по закону... А по якому — не питаї! Перед часом підеш землю гризти. Гуляйте ви всі, праведні — я маю мучати ся.

„Піду, бодай гляну здалека на сьвятиню, а відтак помандрую далі. Де? Сам іще не зню. Сон не береть ся мене, страва відпадає від губи, а жінка... Дуби базанські, кедри ливанські! Поспадайте на наш дім, закрийте нас своїми верхами, розторощіть наші голови — вони горять у страшному огні... Не знаю, що говорю...

„Чому я так нетерпливо дожидаю сього празника? Щось прочуваю. На саму згадку — дивного щось творить ся в мойому серці. Мусить щось рішати ся! Я обезсилений. Ходжу, а міні здаєть ся, що мене окружав якась розлючена борба. Чую гомін, крики... привид стає міні перед очима і щезає. Дивний настрої обгорнув мене. Справи з того здати собі не можу. Страхаю ся за себе, страхаю ся за мою подругу. Нас горяча любов злучила і ми так мило проживали собі. Така згода, такі любі чутя між нами, що могли б позавидувати нам того сі, що осуджують нас, що кидають каменем за нами та тровлять псами.

„А дві подружного нашого житя проходили так швидко й щасливо, що ми не оглянули ся. В нашій хаті відновлювало ся, що навні затратило ся. Ми тут находили лїк на все: тут щезала людська злоба, тут не зважувало ся так легко переступити зло. А таки дібрали ся і нищать нас... Невже житє мусить мати за приправу полян?

Ах, вона така зажурена! Її горе роздавлює міні груди, я не можу перенести її муки. На що ви вкинули до її серця біль? Вона бідна думає, що безпотомством унещасливила мене та затроїла дні нашого життя... На вашому сумлінню її горюване, на ваших законах її страждань... Радше хай звалять ся на мене всі горя, всі катованя — лише її заховай від терпінь, всесильний Боже! Вона вкрашувала мое життя, а днесь мусить пити гірку чашу. Але я мушу бути на святі Обнови. Гляну хоч здалека і підчу"...

Жура зломила обох їх незвичайно. Пожовкли, помарніли, похилили ся під тягаром недолі і продумували над способами зарадити лихови, одначе безрадність і сумніви побільшили їх журу. Одно одному раде було неба прийти, а тут з усіх закутин висували ся змії, сичали, випрескували їдь і затроювали життя; хотіли його знищити. Страшні привиди мучили їх і в день і в ночі. Втома звалювала їх з ніг. Вони ходили понурі, мов ніч. Юдита порала ся коло господарства та розраджувала за сумованих.

Третого дня, коли запіли другі півні, вибрав ся Панхиренко в дорогу до Єрусалима. Ішов швидко, що найкоротшими шляхами: якась сила посувала його далі вперед. Навіть не оглядав ся позад себе.

У повітря була повна тиша. Дерев не шуміли верхами, стояли пообдирані з прикрас і гляділи сумно на свої діти, що вкрили пусту землю трупом. Птахи не співали, тільки час до часу громади воробців та ворон підлітали і знову спадали на понуре поле. Людей не видко. Сонність, оспалість, отяжілість виділи ся на кожному кроці, навіть сонце від нехочу верстало свій шлях: здавало ся, що все збираєть ся на сон і відпочинок.

Панхиренко мандрував горячково, немов страхав ся, аби природа не сповила його своєю сонністю. Ввижало ся йому, що хтось там десь далеко жде на нього, що приязно заговорить до нього; нїжвий, а разом тривожний подув заходив до його серця і щось відрадного шепотів йому. Ішов за тим голосом, щоб стати на місці..

„Щось чую довкола себе. Привид? Ні — я сам... Пусто навперед і позаду. Може вбють мене? Але така

батьорість у мені. . . Що се? Голос?... Тихо — се міні так здасть ся. Немає нікого.

Цілу дорогу здавало ся йому, що за ним поспішає невидима статя.

— „Може ангел?“

Привиди з'являли ся в розгорячкованій уяві і знову пропадали. Втомив ся, одначе не відпочивав, поки не станув перед съвятинею в Єрусалимі.

— „Йти чи ні до середини?“

В одній хвилі зважив ся на все. Переступив відважно поріг і в простінку в куті приклякнув та звернувся лицем до стіни. Товпи народа минали його, повертаючи ся туди й сюди. Не зважав на ніщо, але цілий поринув у напруженому розважуванні... Щиро й тихо йшли слова. Згадав за патрарха Авраама, якому все-сильний Егова в глибокій старости вділив сына Ізаака — тепер поплила горяча просьба:

„Зглянь ся на благанне слуги твого, Господи, мій Боже!. Почуй взиванне і мольбу, що раб твій отсе тебе молить! Зніми з нас сором! Зглянь ся, Господи, на нас. Як довго коротати мемо вік наш у печалі та зневазі? Ах, ми чуємо крик від ранку, а зойк від полудня... Почуй нас у небі, в місці розкішного й величного пробування твого. Втихомири мое серце; воно неспокійне, мов перевернуло ся у мені... Серце, людське серце, що ти прживавш?... Які горя сходять на тебе?... Рана бо твоя, мов те море широка — хто й коли зможе загоїти її?“

Замовк. Повалив ся на долівку. Лице і губи стали бліді, віддих слабій. Ніхто не глядить у той бік, а хто зиркне, думає, що молить ся.

Студеній камінь і стіна зливали його сугави холодом — став отже невдової повертати до памяти. У тому безтямному стані прочуло ся йому:

— „Будеш мати потомство!“

Раптом стрепенув ся, але обезсиленне зломило його. Якась невиразна втіха сповила його. Обцідував пристрасно-ропаленими, горячими устами холодну стіну, підвів ся полегки і вийшов. Поплентав ся пустими, відлюдними улицями...

*

*

*

„Боже! Зглянь ся на благане слуги Твого“!

Жінка ждала день, ждала другий, а на третій стала важко сумувати. Так минув ся тиждень.

„Його немає! Де він? Як міні пробувати? Невже його вбила розбішена юрба?... Поза законами вона сліпа! Там її воля, розум і серце... Вона могла йому житє відобрати... Ніхто не розповість нічого. Зрештою кого питати? Кождий визьвірить ся немов би я вбила йому рідну маму. Всі повернули з празника, а про нього й слова ніхто не промовить. Горе міні! Як жити? Як проводити свої дні? В журі та смутку...

„Невже по ньому й слух загинув? Як се може бути? Чи руку наложив на себе? Ах, ні... Я не повірю тому. Він спроневірив би ся йому? Він, що з його уст не зійшло одно-однієньке прикре слово?... Страшно подумати! Руку?...

„Не етає в мене сліз! Виплакала я їх за своїм нещастєм. Верни ся, мій соколе — я крайна сирота. Між людьми, а така сама. Порожня пустиня. Все розвіяне, все засипане піском. Кого післати за ним? Хто відшукає його кости? Хочу ще раз глянути на них, хочу приладити тобі вигідну могильну постелю! Друже мій, приятелю мій! Озви ся!

„Мовчать стіни, мовчать його стада, мовчить подвіре, не чути його ходу. Вітер віє, тугу приносить, жаль навіває. Тяжка моя старість! Дивлю ся на свою могилу — вона неоплакана ніким. Таких згорюваних днів дожила я. Боже мій! Як вискажу се, що чую в серці? Почуй мій біль, глянь на сльози. Верни міні його хоча на одну хвильочку. Се буде щастє! Треба оплакувати два тяжкі горя: вдівство і безпотомність... Безпотомність! Вона вбила міні мужа, затроює мій кінець! Ні, не вона, а люди... Я вдова! Покінчило ся...

„Ні, се страшний сон — він мусить переспати ся... Правда, душе моя, се сон? Плачевний сон! Бодай такі сні не снили ся нікому... Нам обоім було так добре! Нині пустиня... Бою ся за себе, бою ся за свою душу, страхаю ся про нього. Мали-б ми бути розлучені? Ні, ні, ще раз ні! Ми мусимо бути разом по сей і той бік. Чуєш?

Ходила сумна по комнаті, яку сповила туга й розпука. Нещастє повисло на стінах, за столом, на постелі,

коло печі і на кожному місці викликало, понайбільше вночі, острашні мари та привиди. Вони вливали болючі стони, діймаючі жалі до зраненого серця... Кождий стук, кождий шум і подув спадав важким каменем на її грудь. Сиділа з розпущеним посрібленим волосем, на одному місці і бездушно гляділа перед себе. Час до часу посипала голову попелом і добувала з себе тоді розпучливих окриків. Юдита ходила абентежена і не знаходила слів розради.

* * *

Віщоване незвичайно абентежило Панхиренка. Не знав, куди повернути ся і що чинити з собою. Холодний вітер вертав йому сьвідомість, улагоджував нерви, приводив поводи до рівности. Зринали сумніви.

„Може се тільки прочуло ся міні? Невже се правда? Як провірити дочутий голос?“

Мандрував полями. Увійшов у величавий, старезний ліс і прямував по-під псури, величезні дерева. Ліс стояв неповоротно. В глибині царствувала могильна тиша. Земля вкрила ся листями, зісохлими травами, папоротями, що притиснули ся до пнів, наче сполохані діти до матері.

Йшов далі й далі, не вважаючи на ніякі перепони. Не міг здати собі справи з того, що чинило ся в його нутрі. Самота підсувала йому різкі думки. Перед ним зринав иньший сьвіт; здавало ся йому, що прибирає иньші форми життя, що втілюеть ся в якесь нове, невизначне твориво. Почув, що сьвіт, який полишив, був йому заїадто ворожим, злим, а zarazом могутним, придавлював усіх, хто не підходив під його міру. А хвилями зринала непереможна туга, яка вказувала, що він тісно зв'язаний з полишеним сьвітом. Жаль сповивав його душу... Глядів сумовито на листя, що жалісно шуміли під ногами, на спорохнавілі пні і зломані дерева. Тихо; замовкло все, поринуло в глибоку задуму.

„Жили, втішали ся, а нині встелили трупом поле... Хотіли жити, одначе остра коса наближила ся... подала на поталу всю роскіш та щастє, зруйнувала бутє. Сумно! Невже всяке життя таке марне, нужденне? Мусить іти зі сьвіта в країну темряви, мраки та п'тьми. Радше від-

разу перейти з матірнього лона у гріб... Пощо вийшов я з її утроби? Ліпше-б я вмер був, як мене не бачило нічье око!

„Хуртовина гуде над житєм і намножує без вини його рани... І я й жінка надмірно годуємо ся горем. А може не треба було брати собі до серця? Невже Бог проговорив над нами: „Запишіть сього чоловіка як бездітного, як чоловіка нещасного через весь вік його“?

Пристанув під високою горою. Стрепенув ся.

„Занадто дав я волю смуткови, а він запровадив мене на пропастиий шлях наріканя. Адже я прийшов тут у вньшому намірі. Не вернув ся я до свого дому і до жінки, відокремив ся добровільно...“

Підвів очи і знову опустив.

„Там виберу собі місце — може станеть ся чого бажаю, і сповнить Бог те, чого дожидаю... Там постеля й ложе мое. Але як вийдуть сюди втомлені старечі ноги?“

Зітхнув. Почав спинати ся. Тут був вже холоднійший вітер і помітував верхами. Деревя шуміли, шелестіли, про щось говорили з вітром. Спадали жовте листя, ведити похизляли ся повагом і знову підносили чоло в гору. Жаль їм було дітий, одначе не виявляли свого смутку наверх. Ворони лопотіли крилами, з шумом та криком сідали на пустих конарах, зривали ся і кружляли в далеких висотах. Сумовиті, меланхолійні тони природи вдирали ся до душі Панхиренка. Упадав, підводив ся і прямував до вершка.

„Се доля чоловіка. Такий шлях його життя! Намучиш ся, накровавиш ся, будеш спинати ся по дебрах, потемніє тобі від горя в очах, замисли розвіює ся — і ти з розбитою душею ляжеш у земну глибіню і нова пітьма закряє твої очи.“

Тяжко втомлений повалив ся на горі. Безтямність сповила стару голову. В глибокому сні пролежав аж до другого полудня.

Пробудив ся. Гомонить вітер між верхами дерев, кружляє гайвороння, чигає на поживу.

„Тут мое місце. Не піду відси до дому, не піду до домашньої страви й напою. Пробувати му в пості і молитві, аж докіль навістять мене Бог мій“.

*

*

*

Мучив ся Панхиренко роздумуваннями на вершку гори між лісами. Висох, помарнів, очі запали ся, ціле тіло дрожало. Вже збирав ся йти в світ далеко. Накликав смерті — не приходила.

Тридцять девятого дня пробування на горі заходило гарно сонце. Блиски й промінє, що сповивали верхи дерев і продирали ся місцями до середини, вливали якусь відраду і втіху до знеможеного серця Панхиренка. Вдивляв ся у сяво і не міг надивити ся. Розсипувало спокій довкола нього. Глядів іще кілька хвилин — зсунуло ся сонце до своїх скритків. Старець поклав ся в ямі між листям. Незабаром уснув.

Снить ся йому весна. Прибирають ся поля стрійними шатами, колишуть ся трави, трепочуть ся листки; птахи проспівують гарні пісні. Люди прохоплюють ся з широкими надіями, йдуть до пильної роботи. Зринає нове, свіже, відроджене жите і показує ніжне, ясно-румяне, приманчиве лице. Земля розфілювала ся широко й далеко. Гомін стихійної роскоші звенить усюди.

Він, Йоаким вийшов до саду. Величні настрої сповивають душу. Забув про старість, живе новим житєм. Кожда травка, кождий листок, кожда капля роси, всі дерева співають йому чудодійну пісню. Зоряні блиски ранні відроджують його вєтво. Походжує й веде тиху розмову з природою. Наближуєть ся до одного дерева — й очам своїм не вірить... Старезна, росохата груша, що не родила й не цвила через пятьдесят літ — прибрала ся рясним цвєтом...

У припливі безмежного зчудовання і невимовної втіхи пробудив ся і став роздумувати про сей дивний сон. Розважав, розбирав — і не стямив ся, коли зновіль уснув. Стає перед ним світляста постать і говорить:

„Вислухав Бог молитву, глянув ласкаво на твою муку. Вийди відсіль і йди до дому свого: жінка твоя зачне і породить і оповіданє буде насіння твое по всьому світу.“ По сих словах постать пропала. Розвіяв ся сон.

Протирає очі... пригадує собі дочуті слова.

Приклякнув до молитви. Плили рясні, щирі мольби.

Загощував спокій до заболілих грудий. По молитві полишив гору.

Коли наблизився сороковий день розлуки, припала Юдита до колін газдині; обнімала, цілувала її ноги і почала щиро промовляти.

— Як довго ви, пані моя, будете смутити душу свою? Адже нині велике сьвято — сум годить ся відложити. Перейдіть ся по подвірю, загляньте до саду, подивіть ся на поле, лєкше серцю стане.

Анна пригорнула Юдиту до грудий і водила рукою по її волосою.

— Дитино, дитино!.. Ти одна розважаєш мє горе! Хай всесильний Егова відплатить тобі сторицею за все. Хай щастє спадає на тебе, як листє на дереві, як трава на землі. Не зазнай терпіння!

Юдиті поплили сльози радості; ще раз обцілувала руки й ноги.

Засумована газдиня вслухала Юдиту: встала з покутного місця, причесала ся, оділа ся, потім дещо з'їла і в дев'ятій годині пішла до свого саду. Сіла під деревом, бафином прозваним. Розглянула ся довкола, відітхнула вільнійше під впливом сьвіжого повітря. По хвилі почала сердечно молити ся:

„Боже вітців наших. Вислухай молитву мою і благослови мене. Влєкши мє горе, влагоди мій біль. Верни, верни міні мужа! Поблагословив Ти Сару і дав єси їй сина..“

Розплакала ся і припала лицем до землі. Зросила рясними сльозами зіваду траву. Підвела ся, глянула в гору і побачила полишене пташине гніздо на дереві. Ціла стрясла ся. Стрінула причину до ще більшого плачу й лепету.

— Горе міні! До кого я подібна і хто мене вродив, що проклятою й окаянною стала я між Ізраїльськими доньками? Погорджують мною і віддаляють від церкви Господа Бога мєного... Горе міні! Кому ж я подібна? Навіть птахи небесні вищі від мене, бо й сї плодовитими сьуть перед Тобою, Господи. Кохають ся й роскошують ся народинами, втішають ся поколіннями і Тебе славлять спільно з синами й доньками.. Горе міні, що я не могла

„Прославлен буде овоч лона твоего“.

вподобити ся звірятам земним, що мешкають у домах і на полі: звірята небезплідними суть перед Господом Богом своїм... Навіть і самі води, хоча бездушні й нечутливі, а одначе випускають з себе, на середині гір, жерсла та жерельні струї, і їх риби хвалять Тебе, Господи... **Накопець і самій тій землі неподібна я!** Адже й вона виводить з себе насіння і дає у свій час овоч! **Горе міні!** Одна я, одна я, бідна людина, не зазнаю того, чим утішаєть ся та розкошуєть ся велике діло рук Твоїх Господи... Пустинне доно мое!

Закрила очи руками і впала в безтямному горю на землю. Вснула.

Піднесла зрошені очи в країні сву й побачила перед собою гарну, мінисту постать, що ніжно промовила до неї:

— Невісто, невісто! Вислухав Бог молитву твою: верне твій муж — зачнеш і породиш і прославлен буде овоч лона твого по всьому сьвіту.

Не знала, що се такого чинить ся? Хотїла говорити, одначе промінста поява майнула з перед очий.

Будить ся, дивні радощі пробігають по душі. Нараз чує голос Юдити:

— Ходїть до хати — вернула господар!

Стрінули ся по важкій розлуці. Старечі лица спалахнули румянцем, заблїстїли їх очи. Поринули в солодких обіймах. Розспали ся проміння пізнього, осїнного сонця. Воно споглядало шильно й дивувало ся настроєви старців. Молодечий огонь сповив їх вєтва. Поплили швидкі струї зворушень. Пронесла ся сердечна розмова.

Дїждали ся потомєтра.

Ю. Кміт.

Стародавня легенда

про ченця, що жив аж триста літ.

Той рече и биша; той повеле — и создаша ся!

Псал. 148. ст. 5.

I.

Прийшовши із церкви, чернець молоденький
У келійці в себе поклон положив;
В лампадку заправив він гнотик новенький,
Клобук зняв і раску, віконце відкрив
Та й став, задивившись на небо високе,
На хмарки весняні біленькі, пухкі;
На ліс недалекий, на поле широке,
В садку на листочки зелені вогкі,
Що вже на деревцях були їй величенькі,
Але не вкривали ще добре гильок:
Деревця були там усе ще маленькі,
Бо тільки в ту весну садився садок.

Забувшись дивився чернець у віконце
І думав... І думав без краю-кінця
Про небо і землю, про місяць і сонце,
Про яснії зорі, про Бога Творця,
Що так то премудро в довічній пори
І небо, і землю, і море, і гори —

І все те відразу в шість днів сотворив.
„В шість днів... Але людям, щоб те хоч узнати,
Хоч те все ізвідать, що єсть на землі,
То й віку не стане!.. Хто ж може сказати
Чи так воно справді чи може і ні“?
І став сумніватись чи правду писали
Ті божії люди в Сьвятому Письмі?
„Бо все ж вони люди... Почім вони знали,
Що все те зробилось не в роки, а в дні?
Єсть, правда, слова у Давида Сьвятого,
Та теж і в Посланні сьвятого Петра,
Що тисяча літ — то у Господа Бога,
Як день один... Себ то зернина й гора
То й теж собі рівні?.. Чи можна б обняти
Таке міркування нехитрим умом
І тисячу років та з днем порівнати?!...
Слова сі химерні, химерні притьмом“!...
З такими думками пішов він із хати :
Поки до обіда хотів погулять,
А потім у трапезу мав поспішати —
Черговий він був за обідом читать.
Пройшовши ся трохи, він вийшов із брами
І, шлях поминувши, подав ся у ліс,
Що тяг ся без краю долами-горами —
Туда й свої думи з собою поніс.
А йдучи тим лісом густим та дремучим,
Він думав і думав про ті ж все слова,
Шукав у них правди умом невсипущим
І чув... що голос вгорі десь співа.
Співа так чудовно, мов ангел небесний,
Которого людям післав би Творець
Про рай розказати сьвятий, пречудесний,
Що буде на небі... Заслухавсь чернець...

Заслухавсь тай став він, обпершись о дуба,
І слухав.....

.....І слухав, а голос співав!..

В нїм чулась відрада сердечна та люба,

Мов щастє небесне він в душу вливав.

А потім той голос почав віддалятись

І мало-помалу притих і замовк...

Пора вже ченцеви до дому вертатись.

Він, мов після чарів, проснувся від думок.

Іде, поспішає тай дума: „Ой горе!

Отсе ж я спізнився на чергу читать!

Тепер же ігумен менї наговорить

Багато такого, що буду я знать“...

II.

Доходить до брами — і бачить: брамовий

Не той, що був з ранку, а иньший чернець,

Від того молодший, йому незнакомий!..

І брама й давниця — все иньше якесь...

В ограду ввіходить, кругом подивився —

І тут все змінилось, і тут все не те:

І келії иньші, а сад вкоренився,

Мов сто уже років чи й довше росте...

— — — — —
Вжахнувся, сердечний — не зміг догадатись,

Яка чудасія се робить ся з ним:

Що ділько пішов він у ліс прогулятись —

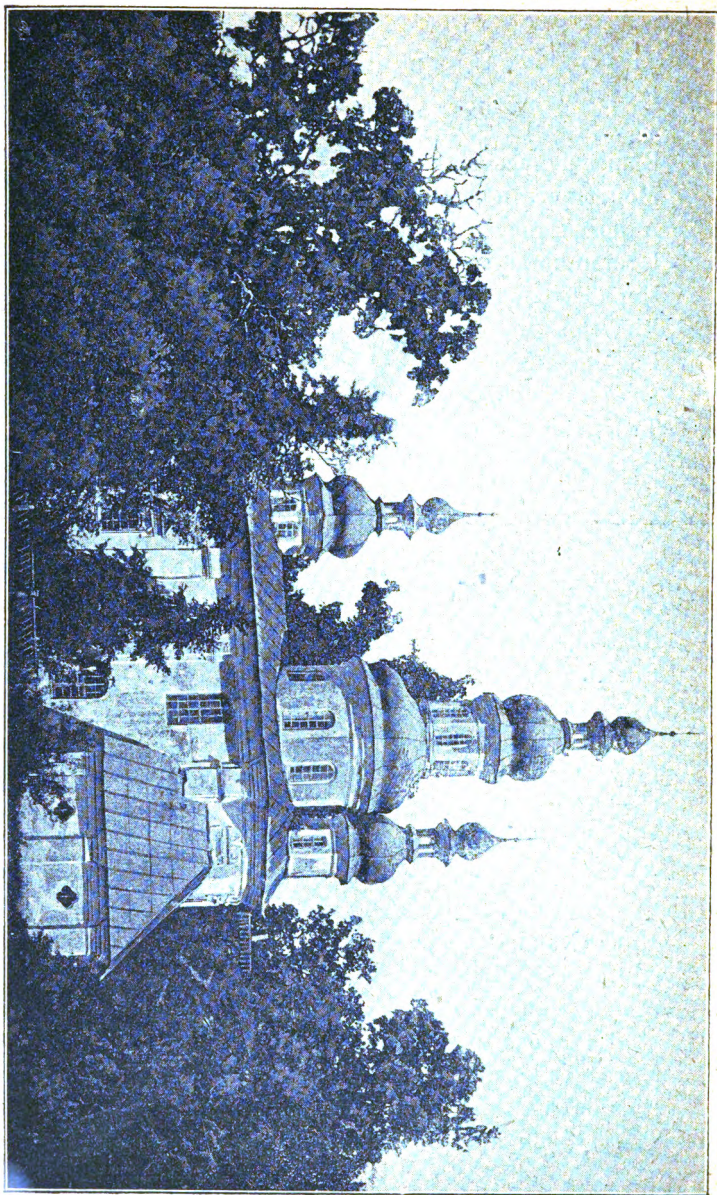
А вже монастир їх став зовсім другим!

І дивав далі чернець, зажурившись;

У трапезу входить, обід застає,

По братії глянув, як слід поклонившись —

Тай тут він нікого вже не пізнає.

А братія також його, як чужого,
 Витають і просять обідать сидать.
 Дивують ся, відки такого старого
 Їм Бог посилав, що рідко й спіткать.

Скінчили обідать, встають із-за столу,
 Підходять, питають: відкіль Бог несе?
 Чернець засмутив ся і слово по слову
 Почав їм казати про себе усе:
 Що всть він тутешній, хоча й забожитись;
 Що бувши черговим читати в обід,
 У Божому слові зачав сумніватись
 Про дні сотворіння й про тисячу літ.
 Потім, щоб розвіять своє сумніваннє,
 Пішов проходитись за браму у ліс,
 А в лісі, почувши якеєє співаннє
 Безмірно чудовне, мов к місцю приріс.
 І слухавши тєє предивне співаннє
 Годину чи й зо дві — не знає гаразд,
 Боявсь опізнитись на чергу читанєм
 Та ось і поспів же к обіду як раз.
 Яке ж то се диво, що всеє змінилось,
 Що стало все иньше і люди не ті —
 Не віда нічого... І як се зробилось —
 То то вже десь знають на небі сьвяті.

III.

Почувши ту сповідь ігумен озвав ся
 Та й каже: „Стривайте! Чи я десь чував
 Чи се я в архіві колись дочитав ся,
 Що й справді чернець тут колись зпропав.
 А як тебе звати, наш гостю шановний?
 Чи був ти послушник чи й постриг вже мав“?

— „Імя міні Тихон. Вже я рясофорний
Тай мантиї мабуць вже скоро б дїждав“ ...

Післали з архіву літопись достати:
Як ще манастир той взялись будувати,
То й тая літопись тоді почалась.
Дістали й шукають... знайшли і читають:
Записано місяць і рік і число,
І сказано прямо, усе розбирають,
Що іменно правда, так само було,
Що раз після служби читанець черговий
Пішов і десь дівсь, як у воду упав.
Що звав ся він Тихон — і бачив брамовий,
Що Тихон, ідучи, у лїс прямував.

Читають ту звістку отці преподобні
І бачуть, що звістці тій триста вже лїт.
Стоїть тоди Тихон, а очи слїз повні —
Сил більше не має, туманить ся сьвіт...
.....Присїв він на лавку, зітхнув і промовив:
„Прости міні, Боже! я вірю тепер
В шість день сотворїння усіх твоїх творів,
Як в тисячу років“! Сказав тай помер.

Вл. Александров.

Корнило Устиянович.

Самсон.

Високі Филістин палати
Обвив із тими́аму дим,
Покрили добичі багаті
І весняний цвітів килим.
А через дим і через хмари
Музику чути, чути спів
І криє торжеств багатирів,
І голос бляшаний фанфари,
Літаври мідяної стук!—
І все в один зляло ся згук
Буйний, протяжний, величавий,
Згук помоці, побіди й слави.
По за кедровими столами
Сидять вельможі филистинські
І пють серібними чарками
Вино солодке кипарійське;
А рої бранок яєнозорих,
В обгортках з бисесу прозорих
Гостий всіх рожами вінчають
І сладострастно під музику
Вертають ся, звинні, і гуляють,
І будять сьміх і роскіш дьку.
Шалений пир. Та хто ж се там,
Окритий брудними шматами
Стоїть марний, понурий сам,
Похилений поміж стовпами?..

Із уст його прорвав ся стогн...
 Самсон, Самсон! той витязь Божий,
 Сильнійший над сильніших всіх,
 Борець за правду против ложі
 І мстник кривди всіх своїх!

Однак рука його страшенна
 Не гряне громом на врагів...
 Його Дух Божий опустив —
 Він опяничений, він темний,
 В неволі у своїх врагів...
 Без мислі ясної, без сили,
 В куті смиренно він стоїть,
 Собою торжество красить
 Врагів, котрі його зловили,
 Зловили в постели гнусній,
 В воліві ярма запрягали,
 І гордості своїй буйній
 На глум і збитки проживляли.
 Глухий на глум, зневаги повний,
 Послушний ласковим врагам —
 Співає їм думки любовні
 І висьміває себе сам.

„Самсоне! Псе невірний! Хаме!
 Скажи: коли нас будеш бити?
 Коли нас знов спалиш огнями?
 Ти похвадивсь нераз, сердитий,
 Що всіх нас виріжеш до лаби!
 Не хочеш більше? Вже негоден?
 Ти вже заїнаців і лиш баби
 Єдино ласий і голоден.
 Нехай же буде й так! Дівчата!
 Бабій сей хоче жінки ще —
 Накиньте ж на його плече

З паршивого теляти кожу,
 А хвіст, як берло, най тримає.
 І посадить Далилу гошу
 Йому на буйволіві вязи —
 Нехай ним править, поганяє! —
 Дівки сплеснули у делоні,
 Роздав ся заглушаючий
 Крик, регіт аж по всьому домі,
 А всі ж, усе гуляючи,
 Погнали ся всі до Самсона...
 Він чув се... і в його душі
 Глибоко застрягла, глибоко,
 Роздерла в ньому близні всі —
 І великанська пімсти спрага
 В болях збудила ся у нім...
 У ньому щось преображалось,
 Щось задрожало, хвилювалось...
 Лице його горі піднялось,
 А з темних челюстий з-під брів
 Кипучая сльоза пролилась,
 Поляла ся струвю кров.
 Що сталося з ним? Іще ніколи
 Самсон, як виріс, не ридав.
 Се Божий дух, дух сили, волі
 На нього із небес зступав
 І підлее пятно неволі
 З чола сумного утирав.
 І він піднявсь!.. землі здрожала...
 Уста його псалом шентади,
 Лице мінило ся, світило,
 Грудь підіймалась широченна,
 І руки велета страшенні.
 Стовпи розперли з всеї сили,

А Филістини остовпіли...
І тихо, тихо в домі стало.
Як в гробі тихо... Подали ся,
Під міччу велита стовпи,
Основа дому потрясла ся,
Крик заревів найодчайнішй —
І в одній хвили цілий дім
У землю рунув!.. закопало
Гонителів, що люд топтали,
І грузом забило неволю...
Дрожить земля, небо палає,
А з-під домів огню і крови
Душа Самсона виринає,
Могутні крила простягає
І гимн співає вічній славі:
„Блажен, хто вмере в борбі кривавій!
Хто вмере для свого народа!
Хто вмере для правди і свободи“!

К. Н. Устиянович.
